

Prevajanje premodifikacijskih pridevniških zložen v romanu *The Nanny Diaries*

Jaša Pipan

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, Ljubljana
jassa.pipan@gmail.com

Izvleček

Namen članka je raziskati prevajalsko strategijo, ki je bila uporabljena pri prevajanju premodifikacijskih pridevniških zložen v romanu *The Nanny Diaries* avtoric Nicole Kraus in Emme McLaughlin. Pri preverjanju pristnosti in ustreznosti prevoda si bomo pomagali s korpusom slovenskega jezika FidaPLUS. V članku bomo poskušali ugotoviti, kako se take zloženke najpogosteje prevajajo ter predvsem, koliko izmed prevedenih zložen v prevodu obdrži prvotno obliko z vezaji, ki je v angleškem jeziku pri takem tipu zložen pogosta.

1. Uvod

Kot osnova za analizo prevajanja pridevniških zložen v tem članku služi roman *The Nanny Diaries*, ki je izšel v Združenih državah Amerike leta 2002, slovenski prevod pa smo dobili že naslednje leto. Slovenski naslov se glasi *Dnevnik varuške*, delo pa je prevedla Marja Feldin. Poleg humornega načina pisanja in pomembnega sporočila o človeških čustvih to delo odlikuje tudi veliko število uporabljenih zložen, ki prispevajo svoje k bolj razgibanemu stilu pisanja in besedilo tako obogatijo na svojstven način.

Namen članka je ugotoviti, kakšna prevajalska strategija je vodila prevajalko pri prevajanju zložen ter predvsem, koliko izmed zložen v prevodu obdrži za slovenski jezikovni prostor sicer manj pogosto obliko zapisa z vezaji. Na podlagi teoretične osnove za prevajanje zložen, ki je sestavljena iz definicije koncepta zloženke v angleščini in slovenščini, ter iz podatkov, ki jih ponujajo že napisani članki, ki se ukvarjajo s prevajanjem zložen iz angleščine v slovenščino, so kasneje v članku obravnavane izbrane zloženke iz prvih petih poglavij romana. Navedenih je prvih dvajset zložen, ki se pojavijo v besedilu; članek se osredotoča le na zloženke, ki jih je moč najti v angleško-angleškem slovarju in imajo v izvirnem besedilu vlogo pridevnika. Izbrane so tudi glede na obliko zapisa. Članek namreč obravnava le zloženke, ki se v izvirnem zapisu pojavijo z vezajem, saj je eden izmed glavnih namenov ugotoviti, koliko takih zložen se tudi v slovenščini prevaja z vezajem. V poglavju o analizi zbranih rezultatov ter v zaključku so obravnavane in kritično ovrednotene ugotovitve članka.

2. Koncept zloženke v slovenskem in angleškem jeziku

Slovar slovenskega knjižnega jezika navaja, da je zloženka beseda, ki je narejena z združitvijo dveh ali več polnopomenskih besed, navadno povezanih z veznim samoglasnikom ali z vezajem. Po definiciji iz zbornika

Besedotvorje slovenskega jezika je zloženka beseda, ki je sestavljena iz dveh (ali več) besed, katerih samostojni pomen jezik še občuti, vendar dajeta v zložitvi nek tretji pomen (Breznik 1952: 81). Angleški *Concise Oxford Dictionary* pa zloženko opredeljuje kot besedo, ki sestoji iz dveh ali več elementov, ki so lahko tudi samostojne besede¹. Koncepta zložen sta si torej med seboj precej podobna, pri bolj podrobni razdelitvi zložen pa prihaja do razhajanj. To se pokaže predvsem pri načinu zapisa zložen, kar je tudi predmet preučevanja v tem članku.

3. Teorija prevajanja zložen

V prevajalski teoriji slovenskega jezikovnega prostora obstaja več ustaljenih načinov prevajanja angleških zložen v slovenščino. Prevajamo jih lahko enobesedno,² z zvezo pridevnika in samostalnika,³ s predložno zvezo,⁴ z rodilniško zvezo,⁵ z zloženko,⁶ s prevzemom angleške besede⁷ ali opisno⁸ (Klinar 1996: 213-216). Kot je zapisal Klinar (1996: 217), je enobesedno prevajanje najboljši in najustreznejši način prevajanja zložen, vendar je mogoč le pod pogojem, da je besedišče v obeh jezikih enako frekventno ter ustaljeno. Vsi ostali navedeni načini prevajanja pa potrebujejo prevedke. Ti so ponavadi narejeni na pobudo tujejezičnih zložen, vendar pa žal ne tudi po njihovem vzoru. Tu se pokaže tudi največja razlika med jezikoma glede produktivnosti zložen, saj so v angleščini zloženke pogoste ter je zato ustaljen tudi način tvorjenja novih, v slovenščini pa je zložen malo. Posledično

¹ compound (*linguistics*): a word that consists either of two or more elements that are independent words.

² scare-crow = strašilo

³ table-cloth = namizni prt

⁴ second-hand = iz druge roke

⁵ town-plan = načrt mesta

⁶ happy-go-lucky = lahkomiseln

⁷ time-out = time-out

⁸ back-seat driver = sopotnik v avtu, ki s svojimi pripombami glede voznje nadleguje voznika

ni niti ustaljenega načina za njihovo tvorjenje, zato si slovenski jezik v tem primeru pomaga z zvezo pridevnika in samostalnika, s predložno in z roditeljsko zvezo kot z nadomestki (Klinar 1996: 217). Po Klinarju (1996: 218) so te tri zveze najboljše in tudi najpogostejši načini prevajanja angleških zložen. Produktivnost na tak način dobljenih prevedkov je namreč neomejena, saj gre za proste in ne za ustaljene besedne zveze. Po drugi strani pa je produktivnost prevedkov z zloženko precej manjša zaradi že prej omenjene neproduktivnosti zloženek v slovenskem jeziku, zato je tak način prevajanja zloženek manj pogost.

Zadnja dva načina prevajanja angleških zloženek v slovenščino sta po Klinarju (1996: 220) problematična in posledično nezaželena. Prevzemanje angleške besede priporoča le v skrajni sili in podobno je tudi pri opisnem prevajanju zloženek. V slovenskem kulturno-civilizacijskem okolju resda velikokrat ne najdemo enobesednih ali krajših ustreznih za primere v angleščini, ki je izrazno močnejša, vendar opisno prevajanje zloženek ne sme priti v veljavo namesto krajšega in bolj razumljivega prevoda. Prav tako prevzemanje angleške besede ni dolgoročno rešitev in Klinar jo navaja kot *izhod v sili* (1996: 220).

3.1. Zloženke z vezaji

Ker se članek osredotoča le na pridevniške zloženke, so v tem podpoglavju navedena le pravila za pisanje takšnih zloženek. Slovenski jezikovni priročniki (Slovenski pravopis, Slovenski pravopis–pravila) navajajo, da morajo biti z vezajem pisane pridevniške priredne zloženke¹ ali zloženke, ki so izpeljane iz priredno zloženega samostalnika,² ter pridevniške podredne zloženke, pri katerih je prva sestavina številka.³

3.2. Potencialne težave pri prevajanju zloženek

Prej omenjene zveze pridevnika in samostalnika, predložne zveze in roditeljske zveze lahko povzročijo težave pri iskanju ustreznih prevedkov zloženek v slovenščino, saj pogosto zvenijo kot naključne skladijske zveze in ne kot utrjene slovarske enote, kot kakršne jih pojmujejo v angleškem jeziku, in zato tudi niso vključene v slovenske slovarje (Klinar 1996: 217). Angleško-slovenski slovarji so torej kot vir zloženek nepopolni, saj vsebujejo le idiomatsko stereotipizirane⁴ ter metaforizirane⁵ zveze (Klinar 1996: 218), prevajalec pa je pri prevajanju vseh ostalih tipov zloženek prepuščen samemu sebi in svoji domišljiji.

4. Primeri zloženek iz besedila

Izvirna zloženka	Prevod zloženke
<i>in-depth</i> understanding	<i>natančnim</i> poznavanjem

¹ npr. *črno-bel*

² npr. *pedagoško-znanstven (pedagoški in znanstven)*

³ npr. *100-odstoten*

⁴ npr. *sliep za barve = colour-blind*

⁵ npr. *črna ovca = black sheep*

<i>child-size</i> rocking chair	<i>otročem</i> gugalniku
<i>pain-in-the-ass</i> housekeeper	<i>nadležni</i> gospodinji
<i>old-fashioned</i> wooden hoop	<i>staromodni</i> lesen obroč
<i>full-time</i> life	delo za <i>ves dan</i>
<i>after-school</i> activities	<i>izvenšolskih</i> dejavnosti
<i>stone-cold</i> silence	<i>popolni</i> tišini
<i>chin-length</i> hair	lase, ki <i>mu segajo do brade</i>
<i>six-foot</i> frame	<i>dvometrski</i> telesa
<i>sit-down</i> dinner	večerja za <i>mizami</i>
<i>ten-dollar</i> bottle	čistilo za <i>deset dolarjev</i>
<i>hand-carved</i> pumpkins	<i>ročno izrezanimi</i> bučami
<i>grown-up</i> drink trays	pladnji s <i>pijačo za odrasle</i>
<i>pint-size</i> plastic chairs	plastične <i>stolčke</i>
<i>half-closed</i> eyes	<i>napol priprtih</i> vek
<i>black-and-white</i> photographs	<i>črno-belimi</i> fotografijami
<i>holly-berry</i> trim	pasom z <i>božjim drevcem</i>
<i>night-light</i> section	police z <i>nočnimi lučkami</i>
<i>slave-driver</i> husband	<i>sužnjelastniški</i> mož
<i>well-worn</i> T-shirt	<i>ponoženi</i> majici

Tabela 1: Primeri zloženek in njihovih prevedkov

5. Analiza primerov

Primeri so bili analizirani glede na prej omenjene možne načine prevajanja zloženek iz angleščine v slovenščino. Za lažjo predstavitev je razdelitev primerov po kategorijah spodaj ponazorjena s pomočjo tabele in diagrama.

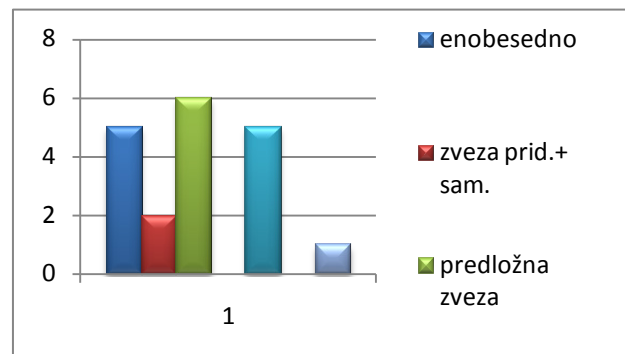

Diagram 1: Razporeditev zloženek glede na načine prevajanja

Način prevajanja	Število primerov
enobesedno	5
Zveza prid. + sam.	2
predložna zveza	6
roditeljska zveza	0
zloženka	5
prevzem ang. besede	0
opisno	1

Tabela 2: Razporeditev zloženek glede na načine prevajanja

Diagram kaže, da se je pri izbranih zloženkah prevajalka najpogosteje odločila za prevajanje zloženek s predložno zvezo. Treba pa je opozoriti na dejstvo, da je v večini primerov takih

prevedkov v izbranem besedilu predložna zveza nastala šele s pomočjo samostalnika, ki ga v izvornem besedilu dopolnjuje zloženska v vlogi pridevnika,¹ in da zloženska sama po sebi v nobenem izmed primerov ne tvori predložne zveze. Zato bi bilo vredno razmisliti o teh primerih ter o njihovi primernosti, verodostojnosti in merodajnosti kot primer za tak način prevajanja zloženek.

Število primerov, kjer so zloženske prevedene enobesedno in kjer so prevedene z zloženko, je enako, zato lahko na podlagi tega dejstva sklepamo, da se je prevajalka najpogosteje odločala za ta dva načina prevajanja zloženek. Pojavitev slovenskih zloženek, ki jih je prevajalka uporabila, je bila preverjena tudi v korpusu slovenskega jezika FidaPLUS. Rezultat je prikazan v spodnjem diagramu² in v tabeli.

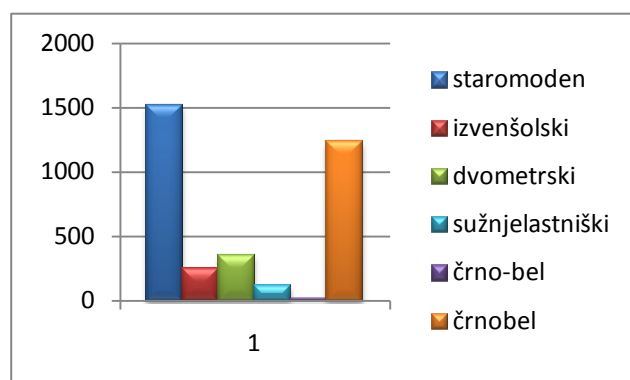

Diagram 2: Število pojavitev slovenskih zloženek v korpusu

Zloženska	Število pojavitev
staromodeni	1523
izvenšolski	252
dvometrski	362
sužnjelastniški	127
črno-bel	21
črnobel	1250

Tabela 3: Število pojavitev slovenskih zloženek v korpusu

Iz diagrama in tabele je jasno razvidno, da je uporaba zloženek v pisni rabi še vedno precej omejena, izjema je morda le zloženska *staromodeni*. Posebej zanimiv primer je zloženska *črno-bel*, ki je v prevodu edina zapisana z vezajem tako kot v angleškem besedilu, vendar je pojavitev z vezajem v korpusu precej redka. Zato je bilo iskanje te zloženke ponovljeno še brez vezaja, rezultati pa so prikazani v zadnjem stolpcu diagrama. Vidimo lahko, da je zapis te zloženke brez vezaja v pisnih besedilih občutno pogostejši, zato je na prvi pogled nekoliko nenavadno, da se je prevajalka odločila za uporabo manj pogostega načina zapisa. Vendar pa je po podatkih, navedenih v teoretičnem delu tega članka (glej podpoglavje *Zloženske z vezaji*), zapis tovrstne zloženke brez vezaja

¹ Primer *delo za ves dan* postane zveza le v taki obliki, sicer prevod zloženke *za ves dan* sam po sebi še ni predložna zveza, kot je to npr. prevod zloženke *colour-blind – slep za barve*.

² Oblika pridevnika, ki je bila uporabljena za iskanje, je bila ednina moškega spola (*staromodeni*, *izvenšolski*, *dvometrski*, *črno-bel*, *sužnjelastniški*) v vseh sklonih.

pravzaprav napačen, torej je prevajalka v svojem prevodu sledila pravopisnim pravilom, besedila, ki so bila najdena s pomočjo korpusa FidaPLUS, pa prikazujejo nepravilno rabo zloženke. Dejstvo je torej, da je pogostnost napačnega zapisa v pisnih besedilih v slovenskem jezikovnem prostoru za skoraj šestdesetkrat večja od pogostnosti pravega zapisa, kar je vsekakor osnova za razpravo, ki bi jo bilo vredno raziskati v kakem drugem članku.

Dve izmed analiziranih zloženek sta bili prevedeni z uporabo zveze pridevnika in samostalnika. Po Klinarju (1996: 218) je tak način poleg prevajanja z rodilniško zvezo ter prevajanja s predložno zvezo najpogostejši način prevajanja angleških zloženek, vendar rezultati analize tega članka kažejo, da v besedilu ni primerov, ki bi bili prevedeni z rodilniško zvezo, primernost primerov, ki so bili prevedeni s predložno zvezo, pa je postavljena pod vprašaj že v prvem delu te analize. Pogostnost teh treh načinov prevajanja zloženek je torej v nasprotju s Klinarjevo teoretično podlago za prevajanje angleških zloženek, vendar je treba upoštevati tudi relativno majhnost vzorca in dejstvo, da je morda na tak način prevedenih zloženek malo le v analiziranem delu besedila.

Primerov, kjer bi v prevodu prevajalka obdržala angleški izvornik, ni, le ena zloženska je prevedena opisno, kar sovпада s Klinarjevim priporočilom glede uporabe teh načinov v slovenskem jezikovnem prostoru.

Posebno pozornost pa je treba nameniti prevedku, ki do sedaj v analizo še ni bil vključen, ker ne spada v nobeno izmed navedenih kategorij, zanimiv pa je z vidika izvornih prevodnih ustreznic. Izvornik *pint-size plastic chairs* je prevajalka prevedla kot *plastični stolčki*, kar se na prvi pogled zdi nekoliko okleščeno prevod, vendar je zloženko *pint-sized (majhen)* ter samostalnik *chairs* pretvorila v besedno zvezo *majhen stol*, torej *stolček*, in s tem odlično zaobjela pomen celotne besedne zveze brez nepotrebnega olepševanja in predolgega opisovanja.

6. Zaključek

Rezultati analize zbranih zloženek so pokazali, da se pri prevajanju angleških pridevniških zloženek v slovenščino teoretična podlaga zrcali tudi v svojem praktičnem nanosu na konkretne primere. Pomanjkljivost tega članka je vsekakor premalo zajetih primerov zloženek, ki se prevajajo s predložno zvezo, saj bi bilo na tem področju mogoče z drugimi primeri in morda z drugačnim pristopom priti do drugačnih rezultatov, ki bi bolje odražali teoretično podlago. Tudi rezultati, ki so delno ovrgli teorijo o najpogostejše uporabljenih načinih prevajanja zloženek, so verjetno naključna posledica premajhnega števila vzorcev in morda bi bilo treba raziskavo ponoviti na večjem številu vzorcev, da bi bili rezultati bolj relevantni. Članek pa odpira tudi možnosti razprave o novih temah, kot je na primer vprašanje pogostosti napačnega zapisa zloženek v slovenskem jezikovnem prostoru in iskanje rešitev za odpravljanje takih jezikovnih spodrslijajev.

7. Viri in literatura

7.1. Viri

Kraus, N. in McLaughlin, E., 2003: *Dnevnik varuške*. Založba Meander.

Kraus, N. in McLaughlin, E., 2002: *The Nanny Diaries*. St Martin's Press.

7.2. Literatura

Bajec, Anton, 1952: Zloženke. *Besedotvorje slovenskega jezika*. 81-128.

Grad, Anton, Henry Leeming, 2006: *Veliki slovensko-angleški slovar*. DZS.

Grad, Anton, Ružena Škerlj, Nada Vitorovič, 2004: *Veliki angleško-slovenski slovar*. DZS.

Klinar, Stanko, 1996: Zloženke. *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino*. 213-233.

Toporišič, Jože *et al.*, 2003: *Slovenski pravopis*. Založba ZRC, ZRC SAZU.

Toporišič, Jože *et al.*, 1990: *Slovenski pravopis 1, pravila*. DZS.

The Concise Oxford Dictionary, 2001. Elektronska izdaja. Oxford.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Elektronska izdaja.

DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.